

EUSKARA ETA EUSKAL KULTURA NAFARROAKO UNIBERTSITATEAN

ROLDAN JIMENO

Nafarroako Unibertsitatea (NU) José María Escrivá de Balaguer beatoak sortu zuen 1952. urtean, Zuzenbideko ikasketekin. Opus Dei-ko Prelaturaren lan korporatiboa izanda, estatutu propioak ditu. Gutzika-gutzika beste fakultateak sortu ziren (Medikuntza, 1954; Filosofia eta Letrak, 1955; Kazetaritza, Biologia eta Donostiako Fisika, 1956; Zuzenbide Kanonikoa, 1959; Farmazia eta Arkitektura, 1964; Teologia, 1967; Ekonomia eta Enpresa, 1987). 1961. urtean Donostiako Goi-mailako Injineruen Eskola sortu zen, eta ISSA (Instituto Superior de Secretariado y Administración), 1963an. 60ko hamarkadatik aurrera euskarak eta euskal kulturak bere lekua izan dute NUan¹.

EUSKAL KATEDRA

Euskal Katedraren sorkuntzaren ideia garai hartan Filosofia eta Letretako dekanoa eta Koldo Mitxelena-ren lagun mina zen Antonio Fontani zor diogu. 1963an On Joxe Migel Barandiaran deitu zuten Euskal Herriko Aurrehistoria eta Etnologia emateko. Ondoren, Ana Etxaide etorri zen. Bianako Printzea instituzioaren dirulaguntza zeukan hastapenetan.

EUSKARA

1964an, Ana Etxaide (Donostia, 1936) heldu zen NUr eta euskarako klaseak ematen hasi zen; lehenengo urte horretan bakarrik hiru ikasle izan zituen, haien artean Pedro Diez de Ultzurrun. 1970. urtean Etxaidek Santiagora joan behar izan zuen, han katedra lortu baitzuen. Bere lekua Joxe Basterretxeak (Oskillaso) bete zuen. Klaseek sekulako arrakasta zuten, jende asko zetorren, eta ez zen ordaindu behar, Nafarroako Diputazioak laguntzen baitzuen.

Garai hartan ez zegoen euskaltegirik Iruñean. Eskaera hain handia zenez, irakasle berri bat ekarri behar izan zen, Pilar Gorostiaga, Iruñeko Institutuetan matematika-irakaslea zena. Bi hauek joan den urtean hil ziren. Euskaltegiak sortzean ez zuen zentzurik klase hauekin jarraitzea, eta NUko *euskararen* berrikuntza etorri zen.

1965tik 1967ra Ana Etxaidek *Nafarroako Atlas linguistikoa* herriz herri landu zuen. Ekinbide horretan 72 inkesta egin zituen, bakoitzak 300 galdera izanik. Lana ez zen 1989rarte argitaratu (Eusko Ikaskuntza, Angel Apraiz beka).

1975ean Ana Etxaide Santiagotik itzuli zen eta, emeki-emeke, euskarak NUn bere urterik oparoenak ezagutu ditu. Euskal Linguistika ematen hasi zen, erdaraz, Filologia Hispanikokoei zuzendurik. 1996-1997 ikasturtetik aitzina, ikasgai hau, programa berberarekin, euskaraz eman da.

1976-1977 ikasturtetik aurrera Euskara ikasgaia, hiru maila ezberdinetan emana, hautagarria izan zen Filologian. Ikas-

gai bat emateko gutxieneko ikasle-kopurua bostekoa bazen ere, euskara ikasgaiak ez zuen kopuru hau bete behar; Errekto-radutzatik onespena ematen zitzaion euskarak presentzia izan zezan.

Oraindik ere ematen da baina, plan berrien barnean, ikasleak karrera guztietatik datozte; irakasleak Ana Etxaide, Francis Lautre, Asier Barandiaran eta Itziar Enekoitz ditugu.

Ikasle batzuk, hiru urteak egin ondoren, Euskal Filologiaren espezialitatea EHU edo Deustun egitera joan ohi ziren.

ETNIKER

Joxe Migel Barandiaran Nafarroako Unibertsitateko irakasle izan zen 1964tik 1980 arte. Azkeneko urteetan, nahiz eta euskal kultura suspertzeko izugarritzko gogoarekin jarraitu, adinagatik neketsua gertatu zitzaion Ataundik Iruñera etortzea. Hala ere, garai horietan Filosofia eta Letretako dekanoa zen Angel Martín Duqueri esker, 90 urte bete arte klasea ematen jarraitu zuen.

Iruñean Barandiaranek Etniker taldeak sortu zituen, eta Unibertsitatean barneko pertsonak baziren ere, talde hauen gehiengoa, kanpoaldeko ikertzaileez osaturik zegoen. Egun, Etniker Nafarroako saila NUTik zuzendurik dago; Mª Amor Beguiristain dugu burua.

IRUÑEAN IRAKURRITAKO TESIAK

Nahiz eta Euskal Katedraren barruan ez egon, doktoretza-tesiak aipatu behar dira. Zuzendarien artean Ignacio Olabarri bilbotarra dago, erdalduna eta Historia Garaikideko Katedratikoa, Euskal Herriko historia garaikideko hainbat tesi zuzendu ditu; horien artean Idoia Estornesena aipatu dezakegu.

Bestalde, nahiz eta tesia erdaraz egin, euskaraz irakurketa asko egin dira, Andres Iñigorena konparazio baterako, tribuna euskaldunez osaturik baitzegoen. Medikuntzan ere tesi bat irakurri da euskaraz.

EUSKAL IKASKETEN DIPLOMA

Unibertsitateko plan berriak euskara eta euskal kulturarako lagungarri izan dira Nafarroako Unibertsitatean. Euskal Ikasketen Diploma (EID) plan berrien malgutasunagatik egin ahal izan zen. Lizentziaturaren ikastaroak egiten diren denbora berrean, EID, bigarren titulu gisa, lortzea ahalbideratzen da.

Euskal gaiak edozein ikasketetako ikasleen artean duten arrakastari begira, nahiz euskal jatorrikoak ez izan, euskaldunak izan ala ez izan, Nafarroako Unibertsitateak 1994-1995 ikasturtetik aurrera, titulu honen bidez, bide akademiko berria zabaldu du.

Guztira 45 kreditu bete behar dira (39 Diplomaren ikasgaietakoak eta 6 Diplomaren memoria). Euskara ikasgaiak egin beharrezkoak dira (16 kreditu), eta besteak, hautagarriak dira; gai ugari eskaini dira orain arte: Euskal Historia eta Kultura, Euskal Linguistika, Euskal Etnologia, Euskal Aurrehistoria, Nafarroako Zuzenbideak, Nafarroako Historia, Nafarroako Geografia, Populazioa, Ekologia eta Ingurugiroa, Ingurugiro-ikasketarako sarrera, Bioklimatologia. Guztiak erdaraz, Euskara eta Euskal Linguistika izan ezik.

Honekin, edozein karreratako ikasleek euskal gaiak buruzko gutxiengo kultura lortu dute lizentziatura-mailan.

Aurten, eta EIDren barnean, hiru kreditutako mintegi bat prestatu da: Ilustrazioa Euskal Herrian: Zientzia eta Pentsamendua, euskaraz eta Euskal Herriko unibertsitateen irakasleekin batez ere. Hitzaldi hauek argitaratu egingo dira.

Ana Etxaide buru duen EIDk sekulako arrakasta izan du ikasleen artean; honen ikasgaiak aukera librekoak dira, eta Diplomaren memoriaz gain, kreditu gutxi behar dituzte beren ikasketen planetik kanpo.

1995-1996 ikasturtean lehenengo hiru memoriak irakurri ziren, Ana Etxaide, Patxi Caspistegui eta Mª Amor Beguiristainek osatzen zuten tribunalaren aurrean. Hemendik aurrera askoz gehiago izanen dira.

DONOSTIAKO CAMPUSA

GOI-MAILAKO INJINERUEN ESKOLA

Orain dela zortzi urte José Mª Rodríguez Ibabek bultzaturik, Metalurgia Fisikoaren ikastaroak euskaraz ematen hasi ziren, gaur arte sekulako arrakasta lortuz. Laister, joan den urtean hildako J.J. Urcola Galarzak lagundu zion; biok batera euskaraz idatzitako testuliburu bat argitaratu zuten. Gaur egun, Beatriz Lopezek klase batzuk euskaraz ematen ditu. Injineruen Eskolan Euskal Kultura Taldea dago, hasieran ekintza kulturalak bultzatzeko sortua, baina gaur egun, euskarazko ikasketen promozioan oinarriturik dago. Karrera amaierako proiektuak eta tesi batzuk euskaraz egin dira.

Nahiz eta Donostiako campusean Euskal Ikasketen Diploma egitea posible ez den, Euskal Historia eta Kultura ikasgai hautagarri gisa egin daiteke, baina erdaraz, Mari Mar Larrazak emanda.

ISSA

Irakaslegoan parte handi bat euskalduna izan arren, ikasgai guztiak erdaraz ematen dira. Hala ere, Euskara, hautagarri bezala, bost mailetan ematen da. Hauek gainditzean, Euskara Komertziala egiteko aukera dago. Euskalduna bazara, azken honetara zuzenean sar zaitzake, froga bat gainditu ondoren. Froga hau egiteko Nafarroako ikasleek Idazkaritzan eskaera bat egin behar dute, Euskal Autonomi Erkidegokoek, aldiz, zuzenean egin dezakete. Karrera-amaierarako lan ugari euskaraz egin dira.

ABARROTS²

Abarrots NUko euskara-taldea da. 1993-1994 ikasturtean sortu zen ikasleen eskutik; unibertsitateko Faustino tabernan bildu ziren euskararen alde zerbait egin beharra zegoela ikusiz.

Bilera hartatik lau urte pasa dira eta taldean bilakaera handia eman da; lau pertsona izatetik, hirurogeita hamarren bat izatera pasatu da. Orain arte taldearen funtsa izan diren ekitaldietan ere bilakaera nabarmena ikusten da. Hasiera batean hitzaldiak eta abar ematen zutenei oparitzen zitzaizen liburuxka merke haietatik, aurten martxoan ospatzen den berrehun mila pezeta inguruko III. Euskal Astea antolatzerara igaro da; hau xe dugu taldearen urteko ekitaldi nagusia.

Abarrots-ek izaera asanblearioa dauka; asteazkenero bilerak egiten dira, eta erabakiak denen artean hartzen dira. Taldearen filosofia ildo horretatik doa, ikasle-multzo homogeneous dugu, ez dago bururik, ez inongo jerarkia-motarik ere, nahiz eta leku guztietan bezala, batzuk konpromezu handiagoa hartu. Unibertsitateak ez du talde ofizialik ametitzen, beraz, Abarrots-ek ezin du ez estatuturik, ez lehendakaririk izan. Hau nolabaiteko traba da, batez ere dirulaguntzak eskatzeko orduan eta, oro har, edozein motatako laguntza eskatzeko, guztia pertsona baten izenean egin behar baita.

Taldearen helburua Nafarroako Unibertsitatean euskararen normalkuntza lortzea da. Horretarako fronte ezberdinak ireki nahi izan dira: mintzaldiak, Udako Euskal Unibertsitatea, Euskararen Astea, etab.

ETORKIZUNARI BEGIRA

Argi dagoenez euskarak NUan bizi duen egoera inoiz ezagutu den egoerarik hobereena da, arlo anitzetan aurrerakoia eta berritzaile izatera ailegatuz. Hauexek dira hurrengo urterako planak:

- Kazetaritza fakultatetik, *Redacción* («Erredakzioa»), unibertsitateko egunkaria, euskaraz egingo da. Hurrengo kurtsuan, *Estructura de la comunicación en el País Vasco*, 4,5 kredituko ikasgaia emango da (erdaraz).

- EIDk gai konkretu bati buruzko beste euskarazko mintegi bat antolatuko du. Aurtengo Ilustrazioa Euskal Herrian min-

tegia argitaratuko da. Bertsolaritza eta Erdi Aroko historiari buruzko bi ikastaro antolatuko dira (euskaraz).

- Euskera, Euskera I eta II ikasgaien maila igotzea pentsatu dute, maila baxuak Unibertsitateko Hizkuntz Institutuan emateko. Honako hau aztertzen ari den proiektua da.

Hala ere, etorkizunari begira, gure hizkuntza eta kulturaren presentzia handitzeko arlo aunitz jorratu behar dira:

- Ez dago euskaraz matrikula edota edozein inprimakirik betetzeko biderik, nahiz eta legez, Euskal Autonomi Erkidegoan eta Nafarroan hau arauturik egon. Gauza bera gertatzen da errotulu eta karteekin, batez ere Nafarroako campusean, euskara erabat bazterturik baitago. Unibertsitateko egunkari eta aldizkarietan euskarak ez du lekurik, salbuespen batzuk salbu.

- Irakasleen artean gutxi dira klaseak euskaraz eman ditzatekenak, batez ere Iruñeko campusean. Honetan, euskara eta euskal linguistikaren inguruan batik bat.

- ISSAn nafarrek eskaera berezia egin behar dute Euskara Komertzialera pasatzeko froga egin ahal izateko; Euskal Autonomi Erkidegokoek ez dute inolako eskaera burokratikorik egin behar. Alde hau konpondu behar da.

- *Abarrots* taldearen helburuetariko bat, euskarak bere lekua izan dezan, berau maila akademikoan bultzatzea da, helburua ikasgaietan eta kreditodun diren edozein mintegi edo hitzaldietan euskara sartzea litzateke.

Hala ere euskarak eta euskal kulturak NUan etorkizun opa-roa izango dutela espero dugu. Azken bost urteotan sortutako Euskal Ikasketen Diploma eta *Abarrots* taldea honen adierazgarri dira. Baina are eta adierazgarriagoak ditugu gaur egungo errektorearen José Mª Bastero jaunaren hitzak, Erretoreordea zenean, orain dela lau urte:

(La Universidad de Navarra) desde hace más de cuarenta años forma parte del entramado educativo de Euskal-Herria y que, siendo coherente con el genuino espíritu universitario, no puede

estar al margen de las inquietudes, problemas, y nobles ambiciones de la sociedad a la que desea servir, entre las que la normalización del euskera y el conocimiento de la historia, arte, cultura, geografía y demás aspectos de la identidad de nuestra tierra, ocupan un lugar relevante³.

Basteroren hitzak NUren etorkizuneko euskara eta euskal kulturarekiko eredu izatea espero dugu, argi dagoenez, gaur egun, hori guztia lortzeko irakaslego euskalduna eta ikasleen ekintzak bultzatu behar dira. Hauek mantentzen eta zabalitzen diren heinean, gure Kultura, azken batean, gure Herriaren garapena bermatuko da NUren barnean.

1. Gai honi buruz gehiago jakiteko, artikuluko hauek kontsultatu daitezke: Ana Mª ECHAIDE, «Lengua y Cultura Vascas», *Investigación científica sobre Navarra. 1952-1977*, Pamplona: Universidad de Navarra, 1980, 105-108 orr. Ana ETXAIDE, «Euskaraz burutzen diren ikasketak Nafarroako Unibertsitatean», *XII Congreso de Estudios Vascos: Eusko Ikaskuntzak Hezkuntza Sarean. Vitoria-Gasteiz, 1993*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1995, 531-533 orr. José Mª BASTERO, «Estudios Vascos en la Universidad de Navarra», *XII Congreso de Estudios Vascos: Eusko Ikaskuntzak Hezkuntza Sarean. Vitoria-Gasteiz, 1993*, Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1995, 547-555 orr. Mª Amor BEGUIRISTÁIN GÚRPIDE, «Etnografía, Etnología o Antropología Cultural. Ensayo de síntesis», *Príncipe de Viana*, 200, LIV (1993), 672 orr. José Mª JIMENO JURÍO, *Navarra. Historia del euskera*, Tafalla: Txalaparta, 1997 (prentsan).

2. Xabier Martínez de Lezea Elizalde emandako datuak.

3. J. M. BASTERO, op. cit., p. 547.